

temetkezés köthető. A zsugorított pózban, DK-ÉNy-i tájolással eltemetett, felnőtt férfi mellé hat edényt helyeztek. A középső rézkori bodrogkeresztúri kultúrához csupán egy tárológödör tartozik.

A késői bronzkorból 3 gödröt tártunk fel. Az egyik felső rétegében bolygatott emberi vázat, míg a gödör aljára állítva két ép edényt találtunk.

A 4. sz. folyamán a szarmata népesség vette birtokba a dombhátat. Jelenlétükre tárológödrök, vízelvezető árok, kutak és sírok utaltak. A nyújtott vázas, D-É-i tájolású, többségében rabolt temetkezések között egy-egy rabolatlan sír is előkerült. A bronz karperecekkel, bronzfibulákkal, ezüst borostyánbetétes dobozboglárral, vascsattal, késsel, borostyángyöngyökkel, kisebb korszakkal eltemetett halottak körül a koporsó fehér vagy sötétbarna elszíneződésben jelentkező nyomait is sikerült rögzítenünk. A félköríves rönkkoporsó mellett a sír egyszerű, deszkával történő lefedése is előfordult.

Az 5. sz. végén és a 6. században a gepidák települtek meg a területen. Nagyméretű (6×6 m-es), földbe mélyített épületeikből összesen tízet tártunk fel. Az épületek körül kisebb tárológödröket és árokszakaszokat bontottunk ki.

Az avar korszakban a hát ÉNy-i szakaszán egy települést, DK-i szakaszán egy soros elrendezésű temetőt találunk. Az eddig feltárt 9 épülethez gödrök, árok és egy kút tartozott. A temető a lelőhely humuszolás alatt álló területén fekszik, így egyelőre csak a magasabban jelentkező, szántás által erősen bolygatott vázakat bontottuk ki. A sírokat ÉK-DNy irányú sorokba rendezték, mindegyiket É-D-i irányba tájolták. Eddig 14 temetkezést tártunk fel, szegényes melléklettel.

A terület humuszolásakor fémkereső műszerrel átvizsgáltuk a felszínt, melynek során kora avar kori temetkezéshez tartozó bronz lószerszámveretek és egy aranylemezről készült férfigura került elő.

Munkatársak: Gál Szilárd, György László, Gyurkovics Éva régészek; Füzesi András, Kalli András, Szilágyi Márton, Tóth Farkas Márton egyetemi hallgatók (ELTE Régészettudományi Intézet).

KOVÁCS KATALIN – SEBŐK KATALIN – SZABÓ GÁBOR – VÁCZI GÁBOR

294. Rákóczifalva, Bagi-föld (10. sz. lh.)

(Jász-Nagykun-Szolnok megye) Ő

2006 júliusában 1781 m² területen folyt próbafeltárás. A lelőhelyen összesen 12 szórványosan jelentkező objektumot bontottunk ki, melyek az előkerült néhány jellegtelen kerámiatöredék alapján őskorinak datálhatók.

SEBŐK KATALIN – KOVÁCS KATALIN

295. Rákóczifalva, Bagi-föld (11. sz. lh.)

(Jász-Nagykun-Szolnok megye) A

2006 augusztusában az eredetileg 22 500 m² kiterjedésű lelőhelyen a humuszolást csak 8800 m²-en végeztük

el, mivel a többit a beruházó nem kívánta anyaggyűjtőhelyként hasznosítani. A régészeti feltárással előkészített felületen 67 objektumot észleltünk, melyek körvonalát lerajzoltuk, helyzetét bemértük, hogy egy esetleges későbbi ásatáshoz felhasználhatók legyenek az adatok. Néhány objektumot kibontottunk, hogy az előkerült leletanyag alapján datálni tudjuk a jelenségeket. A lelőhelyen két kisebb települési egységet figyeltünk meg, mindkettő a késő avar korhoz tartozott, de valószínűleg nem egyidősek.

A terület É-i részén, a megközelítőleg É-D irányú kisebb kiemelkedésen 5 ház helyezkedett el, körülöttük hosszúkás gödrökkel. Az épületek mindegyike ÉK-DNy-i tájolású, lekerekített sarkú, téglalap alakú, 2,5×3 m-es, két hosszabbik oldaluk közepén 1-1 cölöplyukkal. Kemencét egyik házban sem találtunk. A déli részen egy, az előzőnél kisebb magaslaton egymást keresztező, hosszabb-rövidebb árokrendszerek bontakoztak ki, köztük két házat, külső kemencéket, több kutat s gödröt figyeltünk meg. Az előkerült leletanyag szegényes: kerámia- és állatcsonttöredékek, tapasztásdarabok, illetve az egyik házból vassalak is napvilágot látott.

Munkatársak: György László régész, Szilágyi Márton egyetemi hallgató (ELTE Régészettudományi Intézet).

RACZKY PÁL – ANDERS ALEXANDRA

296. Rákóczifalva, Bagi-föld (12. sz. lh.)

(Jász-Nagykun-Szolnok megye) U, Sza, A, Á

2006. április–augusztus között összesen 9000 m² területen folytattunk megelőző feltárást. A kibontott 97 régészeti objektum – elsősorban árok, gödrök és néhány cölöplyuk – a lehumuszolt dombhát déli lejtőjén sűrűsödtek. A nyelés, illetve az objektumfoltok kézi kijelölése során a középső újkőkorból és szarmata korból keltezhető leletanyag került elő.

A kutatott területen a legkorábbi megtelepedésre a középső neolitikus objektumok utaltak. Az egykori tanyaszerű településhez két cölöpszerkezetes ház, számos gödör, két kút és egy melléklet nélküli, zsugorított helyzetben eltemetett sír tartozott. A két épület azonos (ÉNy-DK) tájolású, egymás mellett helyezkedett el, csak tengelyük tért el egymástól kb. 60 cm-re. Szerkezetük is megegyezett: 9-9 cölöplyukból álltak, de a nyugatabbit kiegészítette egy-két cölöppel megtámasztott előtér is. A nagyméretű agyagkitermelő gödrök a házak hosszanti oldalát követték. Az egyik kútból számos cseréptöredék mellett egy kiegészíthető, a szakálhádi kultúrához tartozó kiöntőcsöves edény is előkerült.

A középső–késő avar kort csupán egy magányos sír képviselte. A fiatal férfit lemezes veretekkel díszített övével és vaskésével temették el. A területen a 9. sz. folyamán telepedtek meg újból. A késő avar kori települést két földbe mélyített épület, egy szabadtéri kemence, 8 tárológödör és két négyzetes kerítőárok képviseli. A földbe mélyített épületek közül az egyik ház fala mentén gerendabélés nyomait lehetett megfigyelni.

A feltárt területen átfutott egy *Árpád-kori* négyzetes karám alapárka, de más objektumot nem tudtunk ehhez a periódushoz kapcsolni.

Munkatársak: György László, Rupnik László régészek, Szilágyi Márton, Tóth Farkas Márton egyetemi hallgatók (ELTE Régészettudományi Intézet).

VÁCZI GÁBOR – KOVÁCS KATALIN

297. Rákóczifalva, Bivaly-tó, Rokkant-föld II.

(Jász-Nagykun-Szolnok megye) Sza, A

A 4. sz. lelőhely az előzetes terepbejárás alapján a tervezett gát és véderdő nyomvonalában található. A tervek módosulása után kiderült, hogy átnyúlik az 1/c felületnek elnevezett területre is. Teljes területe közel 4 hektár, ebből 2006. augusztus–november folyamán 29 511 m²-t sikerült kutatni. Eddig 233 objektumot tártunk fel.

A 13 építményből 4 földbe mélyített, kisméretű avar ház volt. A további 9 szarmata korú építményből lakóháznak mindössze kettő tekinthető – bár ezek is meglepően kicsik voltak –, a többi egészen kisméretű, sekélyen földbe mélyített épület volt, illetve cölöpszervezetes építmények (fedett színek, tárolók, kerítések) nyomainak bizonyultak. Az egyik földbe mélyített lakóházat(?) szokatlanul vastag, masszívan átégett omladék fedte (a ház mérete 380×330 cm), a másik hagyományos szarmata típusú volt, 390×320 cm-es mérettel és szelementartó cölöpnnyomokkal.

A feltárt 21 árokból, árokrészletből 19 keskeny és sekély vízelvezető volt. Koruk bizonytalan, mivel leletanyagot szinte egyik sem tartalmazott, csak sejthetjük, hogy a szarmata telephez tartoztak. Feltártunk viszont két olyan széles és mély, leginkább V metszetű árkot is, melyek biztosan szarmata korúak voltak. Az egyik, az egész 1/c-nek nevezett felszínen is végighúzódó, valószínűleg az élővíztől távol található szarmata telep vízellátását biztosította. A másik mély árokkal feltehetően a telep közepén található mélyedésben rendszeresen összegyűlő víz elvezetését oldhatták meg. (A mélyedésből indult ki és az „öntöző-csatornát” is átszelve a Bivaly-tó mélyebben fekvő területei felé irányult.)

A humuszolás után a lelőhely közepén egy bizonytalan körvonalú, paticcsal és edénytörmelékkel borított hatalmas sötét foltot figyeltünk meg. Beleásva a foltba kiderült, hogy az nem objektum, hanem a szarmata időszakban valószínűleg egy kellemetlen, mély, vizenyős területet töltötték fel itt – így kerültek bele a leletek és ebből indult ki az egyik mély árok is.

Egy avar kori kút mellett 12 szarmata kutat is találtunk, a lelőhely szinte minden pontján. A kutak nagy számát magyarázza, hogy a telep messze feküdt a Tiszától, de a mai Bivaly-tói csatorna természetes medrétől is.

Két szarmata füstölőt találtunk, melyek a „hagyományos” típusba tartoztak: egy fűtőgödörből és egy füstelvezető csatornából álltak, közöttük átégett falú kürtővel.

A feltárt 160 gödör, egy avar kori kivételével, szarmata volt. A gödrök több mint fele (89) rendkívül mély, öblös és terjedelmes volt (a nyesett felszínhez képest 100 cm-nél mélyebb, de jellemzően 140–160 cm mély). Általában a mélyebb gödrök több leletanyagot tartalmaztak.

A kb. ÉNy–DK irányban húzódó település É-i peremén 11 szarmata sír került elő. A temető további sírjai a gáttól É-ra, a földmunkával nem érintett területen lehetnek.

A 11 sírből 6 rablott, erősen bolygatott volt. A rablók mindössze néhány embercsontot hagytak a sírokban, valamint egy-egy tárgyat: vaskardot, vaskéseket, vascsatokot, bronzfibulát, karneol gyöngyszemeket.

Az épségben maradt 5 sír sem volt szegény, melléklet nélküli. Az egyik női sírban nagy, ezüst karika fülbevalók, ezüst karperec, bronzfibula, edénymelléklet került elő, az épségben maradt férfisírokban edény, vasfibula, vascsat, vaskés volt.

A temetőrészlet leggazdagabb sírja egy női temetkezés volt. Az elhunynak hatalmas, mély sírgödört ástak, a testet valószínűleg bőrbe csavarták bele, ennek lenyomata megmaradt a váz környezetében. Teljesen ez a sír sem volt érintetlen, mivel a halott mellkasán és derekán összekeveredtek a csontok, de eredeti, viseleti helyzetben megmaradt két kisebb bronzfibula és egy hatalmas, berakásos dobozfibula. A váznak mindkét csuklóján karperec volt, az egyik egy díszített ezüst lemezkarperrec, míg a másik sima bronzdrótból készült. Lábfejénél kis korongolt edény feküdt. A váz mindkét bokáját karneolgyöngyök díszítették, melyek 8–10 sorban voltak felvarrva és két, világosan elkülönülő csoportot alkottak, tehát a gyöngyökkel bizonyosan a nő nadrág vagy csizma szárát díszítették.

Megállapíthatjuk, hogy lelőhelyünkön nem egy szokásos szarmata lakótelep – falu – maradványai kerültek elő, hanem valószínűleg a vízhez közelebb fekvő település külső, „iparos negyedét” sikerült megtalálnunk: nincsenek lakóházak, hanem szabadtéri munkaterületek, kutak, mély, jégveremszerű, lépcsős lejárójú, hatalmas gödrök jellemzik a telepet. Mondhatjuk ezt annak ellenére is, hogy valódi műhely (fazekaskemencét, fém- vagy csontfeldolgozó műhely stb.) nem találtunk.

A lelőhely leletanyaga egységes, és feltehetően rövid időperiódust képvisel. Ezt támasztja alá az a terra sigillata edény két töredéke is, melyek egymástól jelentős távolságra lévő gödrökből kerültek elő. A helyszíni kormeghatározás szerint a település a szarmata korszak klasszikus periódusára, a Kr. u. 2–3. századra keltezhető. A kormeghatározás finomítására az előkerült nagyszámú ép vagy kiegészíthető edény restaurálása után lesz módunk.

Munkatársak: Cseh János és Kelemen Angéla régészek, Hoppál Krisztina és Dobozi Ágnes régészhallgatók.

TÁRNOKI JUDIT